

УДК 338.242:656.61.(075.8)

«МЕНЕДЖМЕНТ МОРСЬКИХ РЕСУРСІВ» ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МОРСЬКИХ ОФІЦЕРІВ

*Безлуцька О.П., Лещенко А.М.
Херсонська державна морська академія*

У статті актуалізується увага на особливостях упровадження дисципліни «Менеджмент морських ресурсів» у процес професійної підготовки майбутніх офіцерів морського флоту. Визначається роль та вплив «людського фактору» у реалізації професійної діяльності моряка. Зроблено акценти на основних завданнях, які ставить дисципліна «Менеджмент морських ресурсів».

Ключові слова: менеджмент морських ресурсів, «людський фактор», офіцер-керівник.

Постановка проблеми. Незаперечним фактом сьогодні є те, що вдосконалення техніки та впровадження новітніх технологій сприяє максимально безпечній експлуатації суден, але проблемою номер один залишається вплив «людського фактору», який завжди є актуальним у будь-яких умовах професійної діяльності моряка. «Людський фактор» категорія досить складна та багатогранна, а тому вимагає всебічного аналізу. Враховуючи той факт, що судновий екіпаж це перш за все люди, які мають свої психоемоційні особливості і кожен з яких є неповторною індивідуальністю, можна говорити про широкую палітру стосунків та взаємин у середині суднової команди, які впливають на якість та безаварійність функціонування судна.

Дослідження проведені різними морськими організаціями показали, що найбільша кількість аварійних ситуацій спричиняється не технічними помилками, а помилками людини. Тому, саме людському фактору останнім часом присвячується все більша кількість досліджень і наукових робіт, директив і резолюцій Міжнародної морської організації (ІМО) і відповідних органів держав, що володіють морським флотом. Від людського фактору, як причини аварійності, слід відрізнити прояви особистісного характеру: порушення правил пов'язаних з недисциплінованістю, халатністю, безпечністю, невіглаством конкретних людей. Один із шляхів вирішення проблеми впливу людського фактору на морські аварії та інциденти – належна підготовка та дипломування екіпажів суден.

У відповідності до вимог Міжнародної конвенції ПДНВ (1978/1995) та поправок прийнятих до неї у Манілі (Філіппіни, червень 2010 р.), суднові спеціалісти (капітан, помічники капітана, старші механіки) повинні не лише володіти відповідними професійними знаннями і практичними навиками, але і вміти забезпечувати виконання членами екіпажу діючих дисциплінарних правил, підтримувати у судновому колективі позитивний психологічний клімат, турбуватися про безпеку та здоров'я членів екіпажу.

Аналіз останніх досліджень. Питання безпечного управління судновими екіпажами у науковій літературі набуває все більшої актуальності. Так, зокрема роботи В. Торського [6] та праця колективу авторів Є. Костири, В. Топалов, Л. Позолотіна [3] тощо, актуалізували важливість означеної проблеми; В. Васильєв [1] акцентував свою увагу на аналізі термінології; В. Кривошеков [2] проаналізував «манільські поправки» та впровадження курсу «Менеджмент морських ресурсів» в Україні.

Мета статті – аналіз «Менеджменту морських ресурсів» як складової професійної підготовки майбутніх фахівців морського та річкового транспорту.

Основна частина. Як вже зазначалося, у червні 2010 року у Манілі відбулася Міжнародна конференція країн-учасниць Міжнародної конвенції ПДНВ (1978/1995) зміст 19 Резолюцій, її Заключного акту є основою для подальшого обов'язкового стратегічного системного забезпечення з боку країн-учасниць Конвенції безпеки міжнародного судноплавства [5]. Україна приєдналася до цього міжурядового договору під егідою ІМО і зобов'язалася впровадити в українське законодавство усі вимоги нових Манільських

поправок 2010 р. З 1 січня 2012 року Манільські поправки вступили у дію і повинні бути в основному реалізовані в національній системі освіти, підготовки та сертифікації моряків України. З 1 липня 2013 р. усі схвалені в Україні програми навчання і підготовки моряків повинні у всьому відповідати обов'язковим вимогам конвенції та кодексу STCW-2010.

Сьогодні логічним стало впровадження дисципліни «Менеджмент морських ресурсів» до навчального процесу морських навчальних закладів. 25.10.2010 р. Міністерством освіти та науки України було видано Наказ № 1001 щодо розробки нового навчального курсу «Менеджмент морських ресурсів» та відповідного комплексу його навчально-методичного забезпечення. Розробка та впровадження відповідної програми у навчальний процес, на підставі звернення до інноваційних педагогічних технологій, була покладена на науково-педагогічний колектив Херсонської державної морської академії.

Вперше дисципліна «Менеджмент морських ресурсів» в ХДМА почала викладатися у 2011/2012 навчальному році з метою формування нового типу керівника суднового екіпажу.

Суднові офіцери повинні здійснювати ефективне управління екіпажем, тому «Менеджмент морських ресурсів» можна визначити саме як узагальнений курс щодо формування певних управлінських навичок командним складом суден у процесі їх взаємодії в умовах рейсу. Ф. В. Шапіров підкреслює, що «Менеджмент як наука управління організацією та людьми – це система знань про принципи, методи та форми управління, стилі управління, про вимоги до особистості керівника, мотивацію працівників тощо» [7]. «Менеджмент морських ресурсів» (ММР) – це нова та мало розроблена дисципліна. Крім того, треба враховувати, що менеджмент на судні відбувається у більш складних умовах, аніж у будь-якій іншій організації, тому керівника треба заздалегідь готувати до труднощів управлінського процесу, які будуть детермінуватися замкненістю колективу, його багатонаціональним складом, культурними особливостями кожного із членів екіпажу тощо.

Однією із найважливіших складових змісту курсу ММР є попередження виникнення наступної можливої аварії на основі аналізу ланцюга помилок, які призвели до неї. Отже, важливо, після аварійної ситуації, детально проаналізувати приховані помилки, що складають потенційну загрозу виникнення нових, можливо більш серйозних, аварій.

Мета дисципліни – вдосконалення знань стосовно можливостей і обмежень людини при прийнятті управлінських рішень в умовах роботи на морі, особливо в екстремальних умовах; розвиток та закріплення позитивного ставлення до безпечних методів управління судном і успішних командних дій у кризових ситуаціях.

З вище викладеного випливає, що «Менеджмент морських ресурсів» має виконувати цілий ряд важливих завдань у процесі підготовки майбутніх офіцерів-керівників, а саме:

- визначати та аналізувати основні характеристики та принципи управлінського процесу взагалі та виокремлювати специфічні характеристики управлінського процесу на судні, що надає можливість курсанту визначитися у розумінні основних понять та категорій менеджменту, які стануть пріоритетними у подальшій професійній діяльності;
- детермінувати культурні пріоритети у діалозі «схід–захід», удосконалювати знання щодо культурних особливостей різних національностей та специфіки їх впливу на формування стосунків у середині колективу;
- аналізувати основні стилі управління та визначати їх особливості у практичному використанні, а також зацентувати увагу на можливостях використання різних стилів управління у судновому екіпажі та результатах, які можна отримати, використовуючи той чи інший стиль;
- виокремлювати основні характеристики поняття лідерства та визначати якості, якими має володіти керівник, аби досягти поставленої мети, не втрачаючи власного

авторитету та гідності і разом з тим не принижуючи підлеглого. Розкрити можливі наслідки лідерства у критичних ситуаціях;

- розкривати соціально-психологічні основи управління у судновому екіпажі, на основі формування знань про процеси самоконтролю, депривації, стресу та інших факторів, які можуть впливати на поведінку людини на судні;

- визначати особливості комунікації у судновому екіпажі, аналізувати роль брифінгу та дебрифінгу у цьому процесі та їх вплив на виконання професійних обов'язків кожним із членів екіпажа;

- аналізувати сутність категорії «людський фактор» як основної причини аварійності суден та показувати причини виникнення та послідовність помилкових дій тощо.

Після вивчення курсу, за умови повної реалізації поставлених завдань, майбутній офіцер має оволодіти наступними вміннями:

- формувати позитивні стосунки між усіма членами екіпажа;
- вміння щодо оволодіння власними психічними станами та кореляції психоемоційних станів підлеглих;

- контролювати свої реакції у різних ситуаціях: від буденної нудьги до кризових станів;

- відповідального ставлення до виконання професійних обов'язків та усвідомленої відповідальності за прийняте рішення від якого залежатиме власне життя та життя інших членів екіпажа;

- вміння та навички забезпечення комфортних психологічних умов у середині екіпажа та відстеження поглиблення кризових явищ у стосунках між членами екіпажа;

- вміння щодо аналізу власних помилок у процесі спілкування та взаємодії з іншими членами команди;

- толерантного ставлення до підлеглих, до їх ментальних особливостей, культурних, людських проявів тощо.

Цей список можна продовжити, але достатньо, аби зрозуміти, що формування усіх перерахованих умінь та навичок забезпечать наступне:

- знівелюють більшість проявів так званого «людського фактору»;
- забезпечать стабільну та безаварійну роботу суден;
- об'єднують команду не тільки на суто професійному рівні, але й на емоційно-психологічному рівні, який забезпечить поглиблення згуртування команди.

Тому, сьогодні, у процесі підготовки майбутніх морських офіцерів, виникає цілий ряд завдань щодо вдосконалення змісту дисципліни ММР, збільшення теоретичної насиченості новітніми досягненнями психології, соціології, менеджменту тощо, а разом з тим і удосконалення практичної частини шляхом збільшення кількості ситуативних прикладів, які більше відповідатимуть реальній ситуації на судні, а не будуть ідеальними моделями, які майже є не виправданими у реаліях суднового життя. Крім того, ММР є своєрідним курсом, який у повній мірі реалізовує міжпредметні зв'язки і знаходиться на межі цілого ряду дисциплін, зокрема психології, соціології, суто менеджменту, релігієзнавства, культурології тощо, що створює умови для формування керівника-стратега, що досконало володітиме не тільки професійними знаннями, але й знаннями щодо організації та провадження діяльності екіпажу та зведе до мінімуму вияви «людського фактору».

Усі вище згадані завдання та міжпредметні зв'язки було враховано авторським колективом під час розробки навчального посібника з дисципліни «Менеджмент морських ресурсів» [4].

Навчальний посібник з ММР складається з дев'яти тем:

1. Методологічні основи управління людськими ресурсами на морі.
2. Значення культурних відмінностей в багатонаціональному екіпажі.
3. Лідерство та управління на судні.

4. Соціально-психологічні основи керівництва судновим екіпажем.
5. Зворотний комунікативний зв'язок: обґрунтований сумнів та відповідь.
6. Процес прийняття рішень.
7. Вплив «людського фактору» на аварійність суден.
8. Вплив рівня автоматизації на безпеку управління судном.
9. Шляхи запобігання впливу «людського фактора» на морі.

Впроваджуючи у навчальний процес ХДМА дисципліну «Менеджмент морських ресурсів» було враховано той факт, що на відміну від діючих моряків, курсант ще не володіє значним досвідом роботи, а також має мінімальний життєвий досвід, а тому курс розділено на теоретичну та практичну частини.

У процесі вивчення дисципліни ММР, такий підхід до викладання курсу, неодноразово отримав підтвердження правильності обраного методичного підходу у викладанні, оскільки більшість курсантів не володіють досконало сутністю проблем, що розглядаються у межах курсу, а тому не можуть приймати участь в обговоренні більшості питань. Отримавши ґрунтовну теоретичну базу курсанти мають можливість поглибити, вдосконалити та отримати практичні навички на практичних заняттях щодо вдосконалення та акумуляції знань і вмінь.

Практична частина курсу ММР спрямована на реалізацію таких завдань:

- закріплення отриманих теоретичних знання шляхом ситуативного підходу у ході заняття;
- формування та закріплення основних лідерських якостей та управлінських навичок курсантів з метою їх адекватного застосування у кризових ситуаціях під час роботи на судні;
- формування умінь та навичок щодо розпізнавання і стабілізації власного кризового психологічного стану і його нормалізації в екіпажі;
- формування вмінь та навичок щодо використання відповідного стилю спілкування, яке побудоване на принципах толерантності та професіоналізму;
- формування навичок логічної побудови процесу прийняття рішень, які мають базуватися на принципах раціональності та ефективності;
- закріплення навичок оперування власними думками, почуттями та емоціями, що у подальшій професійній діяльності детермінуватиме зменшення кількості помилок у професійній діяльності працівника морського та річкового транспорту;
- забезпечувати розуміння функціональних відмінностей між людиною і автоматизованими технічними засобами та відпрацювання практичних навичок взаємодії з АТЗ.

Разом з тим, не дивлячись на позитивні результати отриманні у ході першого року викладання дисципліни, є ще цілий ряд питань щодо вдосконалення змістовної якості курсу. У процесі викладання та навчання виникає ряд питань, які знаходяться поза межами дисципліни, але вони викликають не аби яку зацікавленість серед аудиторії:

- мотивація діяльності підлеглого;
- типи і причини конфліктів та методи їх розв'язання;
- вияви мобінгу у команді;
- особливості брендінгу;
- соціально-психологічний клімат та його вплив на ефективність діяльності команди;
- проблеми емоційного інтелекту;
- стратегії управління та методи його реалізації тощо.

Висновки. Отже, дисципліна «Менеджмент морських ресурсів» – це необхідна складова професійної підготовки майбутніх морських офіцерів-керівників. Результатом її впровадження у навчальний процес має стати виховання фахівців здатних створити таке комунікативне середовище на борту судна, яке дозволить мінімізувати усі ризики авральних та аварійних ситуацій, знівелювати більшість причин нещасних випадків

і максимально виключити вплив людських помилок у ході реалізації професійної діяльності працівника морського та річкового транспорту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Васильев В. Элементы человеческого фактора в мореплавании в эпоху глобализации / Владимир Васильев // Морской флот. – 2012. – № 1. – С. 40-44.
2. Кривошеков В. Менеджмент морских ресурсов» (Об учебном курсе для моряков Украины) / Владимир Кривошеков. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://moryakukrainy.livejournal.com/127430.html>.
3. Лидерство в судовом экипаже [Е. В. Костыря, В. П. Топалов, Л. А. Позолотин, В. Г. Торский]. – Одесса : Астропринт, 2011. – 128 с.
4. Менеджмент морських ресурсів : навчальний посібник / [О. П. Безлуцка, А. П. Бень, М. О. Колегаєв, Л. А. Кошелик, Л. Б. Кулікова, А. М. Лещенко та ін.]. – Херсон : Херсонська державна морська академія, 2012. – 100 с.
5. Міжнародна Конвенція про підготовку та дипломування моряків та несення вахти 1978 р. (Конвенція ПДНВ 78/95) з поправками 2010 р.
6. Торский В. Г. Управление судовыми экипажами / В. Г. Торский. – Одесса : Астропринт, 2011. – 244 с.
7. Шапиро Ф. В. Психологические основы менеджмента / Ф. В. Шапиро. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://21545.letitbit.net/download/34123.387b72808f76989e237811106a09/Psihologic_osnowy_menedgmenta.rar.html

Безлуцкая Е.П., Лещенко А.М. «МЕНЕДЖМЕНТ МОРСКИХ РЕСУРСОВ» КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ МОРСКИХ ОФИЦЕРОВ

В статье актуализируется внимание на особенностях внедрения дисциплины «Менеджмент морских ресурсов» в процесс профессиональной подготовки будущих офицеров морского флота. Определяется роль и влияние «человеческого фактора» в реализации профессиональной деятельности моряка. Сделаны акценты на основных задачах, которые ставит дисциплина «Менеджмент морских ресурсов».

Ключевые слова: менеджмент морских ресурсов, «человеческий фактор», офицер-руководитель.

Bezlutcka O.P., Leshchenko A.M. MARITIME RESOURCE MANAGEMENT IS THE MAIN PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE MARITIME OFFICERS

The attention to the peculiarities of discipline implementation «Maritime Resource Management» into professional training of future officers of the Sea Fleet has been actualized in the article. The role of the and influence of a «human factor» in realization of professional activities of the sailor are specified. The key learning objectives of the discipline «Maritime Resource Management» have been defined.

Key words: management of maritime resources, human factor, officer-manager.

Статтю прийнято
до редакції 11.06.14.